

Mindre meddelelser

Gråspurven på Færøerne

JENS-KJELD JENSEN og KAJ KAMPP

Første gang en Gråspurve *Passer domesticus* blev set på Færøerne var i 1900 (Andersen 1901), men en kolonisering skete først i 1935-36, i Vágur på Suðuroy (Williamson 1945). I dag yngler Gråspurven ved bebyggelser næsten overalt på Færøerne, og det er en almindelig antagelse, at den nuværende udbredelse er resultatet af en langsom spredning fra den oprindelige bestand i Vágur.

Et nøjere kig på Gråspurvens færøske historie afslører imidlertid en række forhold, som passer meget dårligt med denne simple spredningsmodel (jf. Fig. 1). Ganske vist havde Gråspurven spredt sig til det meste af Suðuroys østkyst (der er lav og uden høje fjelde) i 1942, utvivlsomt fra Vágur. Men det første fund uden for Suðuroy blev gjort i 1944 på Svinoy i nordøst, 90 km fra Suðuroy, og omtrent samtidig sås de første Gråspurve i Klaksvík på Borðoy. Tórshavn midt mellem Suðuroy og Svinoy blev koloniseret i 1946, mens Skúvoy og Sandur mellem Tórshavn og Suðuroy først fik Gråspurve i 1950'erne og 1960'erne. Til Sumba, som blot ligger 10 km fra Vágur, men med 400-500 m høje fjelde imellem, nåede Gråspurven først i begyndelsen af 1950'erne.

I stedet for en simpel spredning fra syd tegner den skitserede historie billedet af en spredning fra to eller tre centre, henholdsvis på Suðuroy omkring Vágur, på de nordøstlige øer (Svinoy, Borðoy), samt formodentlig Tórshavn. Fjelde og åbent vand har udgjort barrierer, der ofte har forsinket spredningen i årevis. Betydningen af selv korte havstrækninger understreges af det faktum, at det tog Gråspurven 18 år at krydse de 6 km mellem Tórshavn og Nólsoy, samt at kun én ud af 830 Gråspurve ringmærket på Nólsoy i årene 1984-96 er genmeldt uden for øen, i Tórshavn (JKJ upubl. data). Det eneste "fjernfund" blandt de i alt 314 Gråspurve, der siden 1962 er ringmærket andre steder på Færøerne, er en fugl fra Vestmanna som senere blev genfundet i Kaldbak 20 km borte; begge disse byer ligger på Streymoy.

De færøske Gråspurve udviser en betydelig variation i vingemål fra sted til sted (Fig. 2), hvilket kunne tolkes som et yderligere indicium for flere uafhængige invasioner. Men vingemål kan ændre sig ret hurtigt i nyetablerede Gråspurve-bestande (Calhoun 1947), enten som lokale tilpasninger eller på grund af tilfældigheder, hvis koloniseringen kun omfattede et lille antal fugle (den såkaldte *founder*-effekt). Desuden er de fleste stikprøvestørrelser i Fig. 2 ret små, og ved parvise t-tests viste kun 7 af 20 sammenligninger signifikans ($P < 0,05$): Nólsoyhannerne var mindre end hannerne fra alle de andre lokaliteter, og de næstmindste hanner (Fuglafjørður) var mindre end de største (Tórshavn); og Nólsoyhannerne var mindre end hunnerne fra Fuglafjørður og Viðareiði.

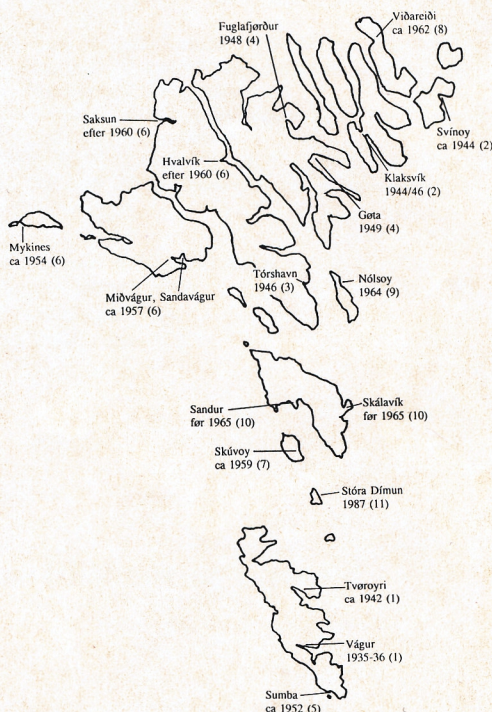

Fig. 1. Gråspurvens spredning på Færøerne, 1935-1987. Kilder: 1) Williamson 1945. 2) Petersen 1949. 3) Ferdinand 1947. 4) Nørrevang 1950. 5) Aksal Poulsen pers. medd. 6) Potts 1961. 7) Joensen 1963. 8) Nils Jákup Absalonsen pers. medd. 9) Niels Henning Gustafsson pers. medd. 10) Dare 1966. 11) Jensen 1988. *The dispersal of the House Sparrow on the Faeroe Islands.*

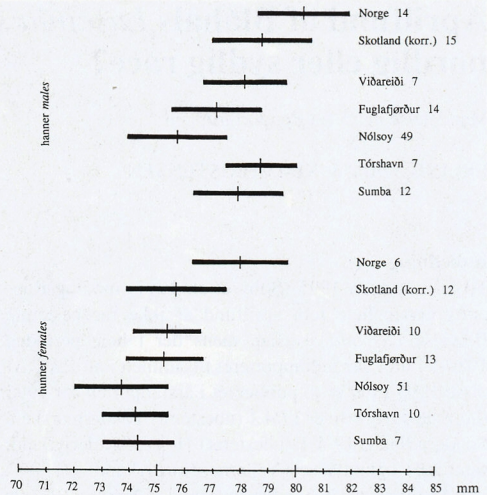
Oprindelsesstedet eller -stederne for de færøske Gråspurve er ikke kendt. De nærmeste bestande er i Storbritannien (Skotland) og Norge, men selvom færøske Gråspurve umiddelbart at se fremtræder meget mørke, kunne vi ved sammenligning af skind ikke påvise nogen farveforskel mellem færøske, norske og skotske fugle. Vingemål (Fig. 2) antyder snarere en britisk end en norsk oprindelse, men som allerede anført kan der næppe drages nogen sikker konklusion ud fra vingemål. Det er i øvrigt højst tænkeligt, at de oprindelige færøske Gråspurve (nogle eller alle invasioner) nåede øerne med skibsassistance.

Både spørgsmålet om oprindelsessted og om antallet af uafhængige koloniseringer ville formentlig kunne afklares ved hjælp af DNA-analyser engang i fremtiden.

Fig. 2. Middelværdi og standardafvigelse af vingemål (maksimumlængde: afladigede strakte svingfjer) af Gråspurve fra forskellige lokaliteter på Færøerne samt Skotland og Norge (målinger: Bergens Universitet (Norge) og JKJ (alle øvrige)). Stikprøvestørrelsen er noteret til højre for stedsnavnet. Alle fugle er målt levende eller nyligt døde, undtagen de skotske; disse er målt som museumsskind, men er her korrigerede ved addition af 1,5 mm, svarende til skrumpningen under udtørringen (JKJ upubl. data).

Maximum wing length (mean and standard deviation) of House Sparrows from different localities on the Faeroes and from Scotland and Norway. Sample sizes are given beside the place names. To correct for shrinkage, 1.5 mm was added the Scottish measurements of museum specimens; all other birds were measured alive or newly dead.

Tak til Nils Jákup Absalonsen, Niels Henning Gustafsson og Aksal Poulsen for oplysninger (Fig. 1). N.J. Absalonsen og A. Poulsen gjorde det, ligesom Mikala Gulklett og Poul Johannes Simonsen, muligt for JKJ at fange Gråspurve på forskellige færøske lokaliteter. Desuden tak til Dr Ingvar Byrkedal, Bergens Universitet, og Dr Bob McGowan, Royal Museum of Scotland i Edinburgh, for udlån af Gråspurve, og til Dorete Bloch, Tórshavn, for formidling af disse lån.

Summary: The colonization of the Faeroes by the House Sparrow

The House Sparrow *Passer domesticus* is today a widespread breeding bird on the Faeroe Islands. The entire population is commonly thought to derive from the first (possibly ship-borne) House Sparrows to colonize the islands, arriving to Vágur on Suðuroy in 1935-36 (Williamson 1945). However, the history of the species' dispersal on the Faeroes (Fig. 1) seems to contradict this view and instead suggests two or three immigration episodes and dispersal centers (Suðuroy, the islands to the northeast and, possibly, Tórshavn). Mountains and open water have delayed the dispersal for years; for example, although the entire (low) east coast of Suðuroy had House Sparrows already by 1942, Sumba, only 10 km from Vágur but with 400-500 m high mountains in between, was first colonized during the 1950s, and it took 18 years before House Sparrows crossed the 6 km wide strait between Tórshavn and Nólsoy. Only one of 830 House Sparrows ringed on Nólsoy since 1984 has been recovered outside the island, in Tórshavn.

Referencer

- Andersen, K. 1901: Meddelelser om Færøernes fugle. – Vidensk. Meddr Naturh. Foren. Kjøbenhavn 53: 253-294.
- Calhoun, J. B. 1947: The role of temperature and natural selection in relation to the variation in the size of the English Sparrow in the United States. – Am. Nat. 81: 203-228.
- Dare, P. J. 1966: Notes on birds seen in the Faeroe Islands in May and June 1965. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 60: 88-91.
- Ferdinand, L. 1947: Studier af fuglelivet på Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 41: 1-37.
- Jensen, J.-K. 1988: Stóra Dímun. – Frágreiðing frá Føroya Fuglafrøðifelag 2.
- Joensen, A. H. 1963: Ynglefuglene på Skúvoy, Færøerne, deres udbredelse og antal. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 57: 1-18.
- Nørrevang, A. 1950: Nogle ornithologiske iagttagelser fra Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 44: 192-199.
- Petersen, S. 1949: Gråspurven (*Passer d. domesticus* (L.)) på Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 43: 166-167.
- Potts, G. R. 1961: Observations on birds of the Faeroes, 1960. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 55: 152-160.
- Williamson, K. 1945: Some new and scarce breeding species in the Faeroe Islands. – Ibis 87: 550-558.

Jens-Kjeld Jensen
270 Nólsoy
Færøerne

Kaj Kampp
Zoologisk Museum
Universitetsparken 15
2100 København Ø